

Cholajil 015 K'iche'

GENESIS 1:29-2:9

Kujok chi k'u na chupam ri qatijonik kämik, Kujchoman chirij ri nab'e cap. Rech ri wuj Genesis, xujkanaj kan chupam ri jun qatijonik kanoq chupam ri ver. 28. We paj tzij ri' kub'ij:

28 Tek'u ri' xeb'utewchij, xub'ij chke: Chixpoq'oq chix k'yaroq, chinojisaj uwach ri uwachulew xuquje' chixtaqa'n puwi'; chk'ol i taqanik pakiwi' ri chikop ri e k'o pri mar, pakiwi' ri chikop ri kerropop cho ri kaj xuquje' ronojel uwach ri k'o uk'aslemal ri käsalab' cho ri uwachulew (Gen. 1:28)

Qachomaj ampe rij ri qatijonik kanoq, Chi ri Dios uyo'm che ri ub'anom, qab'ij che ri achi, uyo'm jun tewchib'al che ri man xaq tä jachin che käya' wi. Xutaqo chi kapoqsanik, chi kek'yarik, chi kunojisaj ri uwachulew. Xqab'ij xuquje' chi are ri Dios xyo'w choch ri achi ri riqow 'ib' ri ixoq ruk' ri achi/sexo. Sib'alaj nim rilik chi ri winaq kämik kakichomaj chi kiriqon jun jasech k'ak'. Aretaq karil jun kuxe'j jub'iq rib' jun che, chetaq we q'ij kämik ri' chi wa' we riqow 'ib' ri achi ruk' ri ixoq/sexo opaninoq pa ujolom ri winaq ri xaq xuwi kuchomaj, xuquje' wa' we winaq ri' e je' tä ne' jas ri Cristob'al Colon ri te xuriqa ri riqow 'ib' ri achi ruk' ri ixoq/sexo. Xane' xqab'ij chi ri Dios Are' are xnata'n wa' we sexo ri' chupam ri wuj ri' ri Genesis. Ri Ajawaxel ukojom kijeb' jasech rech uya'ik ri achi cho ri uwachulew. Jun che are ri ub'anik ri jastaq xa je' ri' xub'an ri Adan nab'e. Ri jun chik are ri ub'anik ri Eva rix resaj che ri Adan. Ri urox are ri uya'ik' ri Cristo rumal ri Maria ri man xretamaj tä uwach achi, je ri' ri Jesucristo xux jas jun achi. Are k'u ri ukaj, are ri poqsanik, wa' we ri' sib'alaj kach'ob'taj wa' kämik.

Qastzij ne' kämik tajin qajurrurej b'i ri ub'inam poq'sanik pa jun b'e chik, chi ri Dios man k'o tä jun mul xuchomaj chi je' käb'an che. Ajil tz'aqat tat b'anel, ri Dios xub'an ri achi rech kapoqsanik, Wa' we ri' are jun qastzij ri sib'alaj nim ub'anik xuquje' nim uq'ij, ri man utz tä wa' chi käkojik rech kab'an jun jasech che chi xa tz'il, jas ri achijab' kämik. E k'ya winaq kakitz'ib'aj k'ya tz'il taq wuj ri kakib'inaj wuj ri utz usik'ixik; kaka'n tz'il taq jastaq tek'u ri' kakib'inaj jun chak ri je'l kelik/arte. E k'o jujuntaq achijab' ri kechoman wa' chirij kämik, tajin ketzijon chirij chi wa' we jas taq ri' man utz taj, ri qech uj qamaltioxij che ri Dios chi je' wa'

kakichomaj. K'ya che ri kakib'inaj utz taq chak, are itzel rilik xuquje' utz upaqchixik apanoq, man utz tä chak wa' xatä ne' jub'iq. Are jun jasech wa' ri xa kuk'ulelaj uwach ri re ri Dios, kaka'n wa' ri e are' xaq che uch'akik puaq. Ajil tz'aqat, tatäb'anel ri Dios man k'o mul xpe pa uchomanik chi utz ta ne' chi je' wa' kab'an che ri sexo jas ri tajin kaqil kämik.

Ri Ajawaxel xub'an ri achi jas ri uwachb'al ri Are'; ri Ajawaxel qas are ri uwinaqil ri jastaq, ri uk'ux ronojel, aretaq xuya' che ri achi jun anima'aj ri man käka'mtaj, xuya' xuquje' jun qastzij laj uwinaqil ri achi. Ri achi k'o jun chomanik ruk' ri are', xuquje' k'o jun kwinem ruk' che ucha'ik ri utz o ri man utz taj. Ri achi k'o ri rajwaxik ri kub'ano kuk' ri nik'yaj winaq chik ri jule' wi. Are k'u ri kämik ri', ri Ajawaxel kutaq rech kek'uji' ralk'wal. Are k'u wa' ri ub'inam k'yarik/poqsanik. Xane' chila' k'am pe alaq chik xuquje' ri Ajawaxel kutaq che unojisaxik ri uwachulew. Xuquje' wa' we tzij ri' sib'alaj nim ub'anik. Chupam ri tzij Hebreo mey je' kelik chi wa' we uwachulew ri' k'o xek'uji' choch ojer kumal nik'yaj ri eb'anom rumal ri Dios. Ri kaqilo, chi ri Ajawaxel kub'ij chi rajawaxik kakinojisaj ri uwach ri uwachulew, rumal chi jas ori' kib'anik ri xek'uji' ojer cho ri uwachulew man qeta'm taj, xk'is kiwach ri' xuquje' sachinoq chik kiwach.

Te k'u ri' ri Ajawaxel kub'ij che ri achi: *"Chixtaqan puwi' ri uwachulew"*. Kaqakoj uj chi are' wa' ri ut'uyub'al ri tijonik xuquje' ri usolixik ronojel rumal ri tijonik ri ub'inam científico che taq we q'ij kämik. Are wa' ri ut'uyib'al ri usolixik ronojel jas tä ne' ri upam ri ik' rumal ri achi. Chupam ri Prov. 25:2 kaqariq we keb' oxib' tzij ri': *Ujuluwem ri Dios wa' chi k'o e k'utalik; yab'al k'u ki q'ij ri ajawinelab' ki ch'ob'ik wa' aretaq kekowin che uch'ob'ik*. Ri Ajawaxel kuk'u' je'l taq ab'aj pa uk'ux ri uwachulew, xuquje' kuya' ri q'inomal chupam k'olib'al jawije' ri achi kutzukuj wi; qastzij k'ut kaqakoj uj chi junam wa' ruk' ri eta'manik. Käqakojo chi qatzij chi are je wa' ri tijonik chirij ri utzij ri Ajawaxel. Ri Ajawaxel karaj chi kaqakoj ri k'olib'al jawije' chi kasolix wi ri sib'alaj nitz' taq jas taq xuquje' ri jun tubo rech ri tijoxib' ib'. Karaj ri Are' chi kaqil chupam ri jun jasech ri ub'inam microscopio. Sib'alaj b'isob'al k'ut, chi ri achi kel uloq ruk' jun jasech ri ub'inam b'omb'a atómica rech kuchomaj uk'isik uwach ronojel winaq. Are k'u ri Dios kub'ij che ri achi, chi rajawaxik kajawin puwi' ri uwachulew. Ri achi man xaq tä jun ja'l kotz'ij xujuje' man xaq tä jun qupil gram. Ri achi rajawaxik kajawim puwi' ri uwachulew. Kaqakoj uj chi ri Adan are xajawin puwi' ronojel ri jastaq, ri are kraj ne' k'o jun mul

xtaqanik chi k pe jab' aretaq man k'o taj, ri are xuquje' we ne' xub'ij che le q'ij chi katunum mas aretaq xaq jub'ij ri utununem. K taqan puwi' ri uwachulew. Ri are, kaqakoj uj chi kakowin che utaqik' ri sutz rech kujaq rib' jas ri kaqa'n uj che ujaqiq ri jasech ri kujaj ri gram che taq we q'ij ri'. Kujkowin wa' che rilik che ri Qajaw Jesus. Xajawin puwi ronojel ri jastaq aretaq xk'uji' chi' cho ri uwachulew. Xub'an che chi xjeqi' ri nimalaj kyaqiq' puwi' ri plo, xkowinik xuya kiwa e k'ya winaq. Kaqakoj uj chi ri Adan xkowin wa' ri are' che ub'anik aretaq maja' kaqaj pa mak. Xa k'u ne' aretaq xqaj pa mak, xutzaq ri ajawib'al ri xya' che. Ri oxib' taq k'isb'al vers culo rech ri nab'e cap. Rech ri Gen. Je' kakib'ij:

29 Xub'ij k'u ri Ajawaxel: Chi' k'ut, ri IN Nuyo'm ronojel uwach q'ayes ri kuya' ija' ri k'o puwi' ri uwachulew, xuquje' ronojel uwach che' ri kuya' uwach ri kuya' ija' xuquje'; are wa' utz chi we chi kitijo. 30 Xuquje' ronojel uwach awaj rech ri uwachulew, ronojel uwach chikop ri kerropop cho ri kaj xuquje' ronojel ri kesalap cho ri uwachulew, xuquje' ri k'o kik'aslemal, Nuyo'm ronojel uwach rax taq q'ayes chke rech katijo. Je' k'u wa' xub'ano. 31 Xril k'u ri Ajawaxel ronojel ri ub'anom, je' k'u ri' chi sib'alaj utz na choch ronojel ri ub'anom, Xak'ow k'u ri jun xe'qa'l xuquje' ri jun aq'ab'il: Ri uwaq q'ij. (Gen. 1:29-31)

Wa' we ri' ajil tz'aqat, tatb'anel, kujuk'am b'i chuk'isb'alil ri nab'e cap. Qana' k'am ampe nuch' che ub'ixik wa' we ri', chujtak'al jub'iq waral.  Jas ri jujun taq jastaq ri kaqil waral chupam ri cap. Ri'? Je' ri' wachalal, jun che are la chi ri Dios k natax 32 mul chupam. Ri Uloq' Pixab' ri Ajawaxel man kub'an taj chi kuk'u t  ne' ruk' jun jasech chi kub'ano chi tzij k'o Dios.  Jas che man kub'an taj? Rumal chi: *Kub'ij ri tzare kub'an ri re are': Mank'o t  Dios. (Sal. 14:1)* Ri Ajawaxel man kub'an taj chi kusukuj ub'anik jasech chaqawach rech kaqakojo chi tzij k'olik. Ri Biblia are jun wuj ri tz'ib'talik rech kuq'alajisaj ri Qastzij aj uxlab'al, k'o q'ijlanik chupam xuquje' karesaj jun pa k'ax. Wa' we ri' kopam wa' quk' xa rumal ri kojoniq. Je' b'a ri' chi k'o quk' waral ri qastzij chi ri Ajawaxel are xb'anow ronojel.

Chupam ri nab'e cap. Ri' rech ri Gen. Chi qas Kaqetamaj chirij ri xaq junam wachil, ri chuq'ab' xuquje' ri uwinaqil ri Ajawaxel. Qas are k'u wa' ri xutz'ib'aj b'i ri Pablo chke ri aj Romanos chupam ri cap. 1:20 aretaq je' wa' kub'ij chike:

Rumal chi ri jastaq ri man kilitaj wi che ri Dios, ri nimalaj uchug'ab' xuquje' ri chapowinaq, qas xeq'alajin wa' rumal ri ub'anik ri kaj ulew,

kach'ob'ataj k'u wa' rumal ri jas taq ri ub'anom. Rumal ri' ri e itzel taq winaq man k'o tä esb'al kib'. (Rom. 1:20)

Qas ruk' ri usaqil ri qanima', ajil tz'aqat tatb'anel, ri Ajawaxel man uyo'm tä b'e chqe chi kaqetamaj ronojel, rech kak'uji' kaqakonik chirij ri Are'.

Xuquje' kaqariq jujun taq jastaq chik chupam ri cap. Ri'. Qila'm pe man kuya' tä b'e che ri e k'ya rixoqil jun kek'ujik. Xa jun Dios xb'anow ronojel ri jastaq. Man kukojtaj xuquje' chi ri jastaq ri kaqil uwach ma tä k'o uk'isik. Kuchip k'a chuxe' uloq. Ronojel k'o uchapletajik, ajil tz'aqat tatb'anel. Wa' we ri' are jun qastzij wa', pune' xujk'uji' pa jun joq'ataj aretaq ri nim etamanik ri xakech achijab' tajin kuk'utu chi ri jastaq ri kiltaj uwach man kak'is tä uwach. Xuquje' wa' we cap. Ri' man kukoj taj chi ronojel ri kaj ulew are Dios. Ri Dios are k'o uloq choch ronojel ri jastaq, xuquje' ri Are' man k'o tä jub'iq uch'aqatil tä ne che ri kaj ulew. Kaqariqo xuquje' chi man kukoj tä ri kakib'ij ri winaq suert o destin kecha che. Ri Ajawaxel kachukun ri Are' jas ri urrib'al.

Kaqak'is utzam ri jun ch'aqab' tijonik ri' rech ri nab'e cap. rech ri Genesis, kaqariq jujun ucholajil rech ri uno'jb'al ri q'alaj wi uwachil ri rech ri cap. Ri'. Nab'e, xk'uji' pa cholajil, ukab', nojim xk'iyik k'a xk'is utzam, urox, qas xb'anik pri utiempeyil, chu k'isb'alil qas tz'aqat xb'an che. Wa' we ri' kujuk'am uloq pri uchapletajik ri ukab' cap. Rech ri Genesis, chila' kaqariq wi qib' ruk' ri Adan ri yo'm chupam ri je'l tikojinib'al chuxe' jujun taq taqomal. K'a choch apanoq na kujtzijon na chirij ri q'ij re uxlanem.

Chupam wa' we ukab' cap. Ri' rech ri Génesis, kak'ulmataj jun nimalaj chapletajik rech ri q'alajisanik, nab'e mul, ri man kaqariq tä mas choch aq'anoq. Jas k'o jun t'in rech uwi' q'ab'aj ri elinoq uloq pri anima'yaj. Are ri jun taqomal rech ri ub'ixik k'ya mul o qab'ij che ub'ixik pa jun cap. Chik. Pa jun tzij chik, ri Ruxlab'al ri Ajawaxel aretaq xuya' ri Utzij ri Ajawaxel, tzäje' wi chi kuq'alajisaj k'ya mul jun jasech chupam jun la'j wuj. Kuya' jun k'ya nimaq taq jastaq ri b'anom xuquje' qastzij taq, xa k'u ne' ma kuya' tzäpa cholajil xuquje' qas pa suk'il b'anom. Je' k'u wa' ub'anom che, aretaq kuya' ri waqib' q'ij ri xukoj che ub'anik ri kaj ulew. Te k'u ri', katzalij che resaxik ri ub'in uloq ri karilo chi k'o na ub'anik, tek'u ri' kuya' na mas uq'alajisxik pa taq b'iq'al chirij wa'. Pri Génesis, ri ukab' cap. Ri ub'anik ri achi chupam ri uwaq q'ij, jas ri xub'ij chqe chupam ri nabe cap. Kel chi uloq jun mul chik chisaq rech qas kuya' chaqawach jun mul chik. Are wa' ri jasech ri' ri nim ub'anik chi ri Dios karaj kuq'alajisaj xuquje' qas kub'ij pa taqb'iq'al.

Are je wa' kak'ulmataj ruk' ri wuj Deuterenomio xuquje'. Ri Deuterenomio are uq'alajisaxik ri Pixab' aretaq q'axinoq chik ri jun nim laj etamanik chupam ri kawinaq junab' chupam ri katz'inow uwosaq. Man are tä ub'ixik chik jun mul ri Pixab', xane' kaqäb'ij che are ri uq'alajisaxik ri Pixab'. Jas ri kaqilo chi k'o kijeb' Evangelios. Kaqariq k'ya mul chi tajin wi kab'ixik chupam ri Uloq' Pixab ri Ajawaxel.

Ri uk'ux wa' we ukab' cap. Ri' rech ri Génesis are ri ub'anik ri achi. Are wa' ri karesaj ri Ajawaxel chupam ronojel ri ub'anom, te k'u ri' kuq'alajisaj chaqawach taqb'iq'al. Pune' ri uk'ux ri ukab' cap. Rech ri Génesis are ri ub'anik ri achi, käriqo chi kuchip b'i ruk' ri q'ij rech uxlanem. Kub'ij ri Cap. 2:1-3:

1 Je' k'u wa' ri uk'isb'alil ri ub'anik ri kaj ulew, xuquje' ronojel ri k'o chupam. 2 Aretaq xopan ri uwuq q'ij, ri Ajawaxel xuxlanik rumal chi totajinoq che ri ub'anik ri uchak ri uchapom uloq. 3 Tek'u ri' ri Ajawaxel xutewchij ri uwuq q'ij, xuquje' xutioxirisaj, rumal chi chupam ri q'ij ri' xuxlanik che ronojel ri chak re ri ub'anik ri kaj ulew. (Gen. 2:1-3)

Wachalal, man qatzaq k'u kan rilik ri nim ub'anik che ri q'ij re uxlanem. ¿Jas ke'l kub'ij aretaq kub'ij chi ri Ajawaxel xuxla'n chupam ri uwuq q'ij? ¿Ke'l kub'ij chi ri Ajawaxel xkosik, xt'uyi' jun q'ij, xuquje' xub'ij: “Je' b'a wa' xinchukun ronojel ri jun seman. Jujun taq q'ij ri sib'alaj k'ya ri xinchakuj xuquje' kosb'al, In chakuninoq ka winaq hor che we seman ri', rajawaxik chik ri uxlanem chwe”? Ajil tz'aqat, tatb'ab'nel, xa jun jasech wa' re konal we je rilik wa' we ri'. Ri Are' xuxlan che ub'anik ri uchak o qa b'ij che pa jun tzij chik chi xto'taj che. Ke'l kub'ij wa' chi, aretaq ri Ajawaxel xto'taj che ri waqib' uq'ij, xril ronojel ri ub'anon, xuquje' xrilo chi sib'alaj utz. Man k'o tä chik jun jasech ri rajawaxik ub'anik.

Ronojel mul aretaq känel chupam ri oficina, käkanaj wi kan chak puwi' ri ri nu mexa ri rajawaxik na ub'nik, kinb'ano chi kintitz' nik'yaj wuj chupam ri k'olb'l re rech kink'am b'i wuk'. Man k'o tä jun joq'otaj rech kint'uyi' tä ne' rech kinb'ij: “Xinto'taj che ronojel. Man k'o tä jun chak chik ri rajawik ub'anik”. Xane' are wa' ri xub'an ri Ajawaxel. Chuk'isb'al ri uwaq q'ij, Ri Ajawaxel xuxla'n pri uwuq q'ij, rumal chi to'tajinaq che ri uchak. Are wa' jun che ri nimaq taq jastaq ri qastzij ajchikaj ri rajawaxik kujchoman chirij.

Chupam k'ut ri caps. Oxib' xuquje' kijeb' rech ri wuj Hebreos, kub'ij chqe chi kujoj chupam “ri uxlanem” Ri tzij ri' xaq junam ruk' ri b'im chupam ri tzij q'ij re uxlanem; kujoj chupam ri *Uq'ij re uxlanem*. ¿Jas ke'l kub'ij wa'? Ke'l kub'ij chi kujoj chupam ri jikom laj resenik pa k'ax/redencion.

Aretaq ri Cristo xkamik q'axinoq chi keb' mil junab' wa' rumal ech la xuquje' rumal wech in cho ri jun k'ixb'al laj ripib'al rech q'och'owem, xuriq Are' jun tz'aqat laj esenik pa k'ax ri rumal qech uj. Kuchi'j wa' we jun esenik pa k'ax ri' rech kujoj uj chupam, rech ri Pablo kub'ij kakowinik kub'ij are' chupam ri uwuj chke ri aj Romanos, Rom. 5:5 *Ixsuk' chi b'a, xa rumal ri ikojonik, k'o jamaril chqaxo'l ruk' ri Ajawaxel xa rumal ri Qawaj Jesucristo. Ajil tz'aqat, tatb'anel, ri wech in man k'o tä jun jasech xinb'ano rech xinriq ri nu Colonik "Ronojel xutojo, xa rumal wech in, man xuchomaj ta na we kutix ri ukik'el o man kutix taj"*.

Chuj choman am pe jub'iq chirij ri nab'e taq job' q'ij rech ub'anik ronojel. Kaqakojo chi wa' we jun nimalaj kaj ulew ri' ri uj k'o wi kämik k'olinaq wa' chi pa jun nimalaj joq'otaj; xane' k'o jun jasech ri k'ulmatajinoq cho ri uwachulew, xuquje' k'ya chke ri b'anom. Rumal k'u wa' ri Ajawaxel xok chupam, are k'u ri Ruxlab'al ri Ajawaxel kawakat puwi' ri ri joron, ri etzeltajinoq xub'an kaj ulew, Chupam ri joq'otaj ri', ri Ajawaxel xub'an chi jumul. Kuya' jub'iq ub'ixik wa' chqe aretaq maja' kuya' ub'ixik chqe ri ub'anik ri achi qas pajujunal. Ri vers 4 k'a pa ri 6 rech we cap. 2 rech ri Génesis, je' wa' kakib'ij:

4 Are k'u wa' ri tzijob'elil rech ri ub'anik ri kaj ulew, ri q'ij aretaq ri Ajawaxel xub'an ri kaj xuquje' ri uwachulew, 5 Man k'o tä che', man k'o tä q'ayes cho ri uwachulew, maja kel uloq ri q'ayes, rumal chi ri Ajawaxel maja kutaq ri jab' cho ri uwachulew xuquje' man k'o tä winaq ri kutajij ri uwachulew. 6 Xane kel uloq jun sutz' chupam ri uwachulew, are k'u wa' ri kaja'n ri uwach ri uwachulew. (Gen. 2:4-6)

Wa' we jun tzij "Ri ub'anik uloq/origen" chupam ri ch'ab'al Hebreo, ke'l kub'ij "Komon ja" Wa' we wuj rech ri Genesis man xaq xu tä wa' jun wuj rech ri uchapletajik uloq, ri wuj rech ri komon taq ja. Are' taq wa' ri komon taq ja aj chikaj. Xuquje' ajuwachulew.

Qila' k'am pe, kub'ij chi xa jun sutz' ri kel wi uloq chupam ri uwachulew ri kaja'n ronojel ri uwach ri ulew. Are je' wa' tajin kub'ano aretaq maja' kak'uji' ri achi cho ri uwachulew. Qachpa' ampe rilik xuquje' ri uriqik jas k'o pri ranima' ri Ajawaxel chupam ri Cap. 1. Tajin kub'an jun rachoch ri ri achi ri Xub'ano. Te k'u ri', xuchomaj kuq'axaj ri achi chupam ri k'olib'al ri ub'anom chik. Kaqakoj uj are wa' jun jasech ri si'balaj nim rilik ri kariqtaj chupam wa' we jun ch'aqab' ri' ri k'o chaqawach.

Chujchoman ampe chirij kämik, ri k'amal b'e chrij ri ub'anik ri achi. Qilom chupam ri nabe' cap. Ri ri ronojel ri kälitaj kämik xb'an rumal ri

man kilitaj tä uwach, kariqtaj wa' chupam ri nab'e ver. *pa ri e uchapletajij uloq ri Ajawaxel xub'an ri kaj ulew.* Che ri jastaq ri man kilitaj tä uwach rech ri jastaq ri kilitaj uwach ri man k'o tä uk'aslemal are wa' ri nab'e jasech. Tek'u ri', xäb'an ri jastaq ri k'o uk'aslemal ri xesax che ri jastaq ri man k'o tä uk'aslemal, pa jun tzij chik ri k'aslemal, kariqtaj wa' chupam ri ver 21, jawije' chi ri Ajawaxel xe'ub'an ri nimaq taq chikop ri keriqtaj chupam ri plo, xuquje' ronojel ri k'o uk'aslemal. Xe'ub'an ri awaj ruk' ri kik'aslemal. Chi k'u wa' käpewi ri k'otow chi'aj, we ri Are' xe'ub'an ri q'ayes ruk' ri kik'aslemal. Ri qilom chi ri kik'aslemal ri q'ayes man k'isom tä uwach. Qas q'alaj chi ri ija' k'o chik cho ri uwachulew. Man kaqaj taj kujux winaq chi qab'ij tzaqastzij chirj wa' we ri', mey je' kelik chi aretaq ri Ajawaxel xtaqanik chi ri uwachulew kuya' uloq ronojel ri rax xuquje' ri q'ayes ri ruk'am ija' chik. Qab'in chi uloq k'ya mul, Ri Ajawaxel xaq jub'iq' katzijon chirij wa' we ri'.

Chujq'ax k'am pe chirij ri k'o uk'aslemal k'a ruk' ri ub'anik ri achi; rumal chi kaqab'ij wa' che chi man jun jasech tä wa' ri kel chupam jun kaq'ax chi pa jun chik. Ri ub'inam evolucion man kakowin tä wa' che unojsaxik wa' we ri', ri kujuk'am b'i chupam aretaq xeq'alajin jujun taq jasech ri k'o kich'ob'onik cho ri uwachulew. Ri ulew xaq eye'nnoq aretaq xopan ri ub'anik ri achi. Kub'ij ri 2:7 rech ri Génesis:

7 Are k'u ri Ajawaxel xuk'am jub'iq' ulew, ruk' wa' we ulew ri' xub'an jun achi che. Tek'u ri' xuxt'uj pa u tzam ri uxlab'al re k'aslemal. Are je' k'u wa' chi ri achi xuchip ri uk'aslemal. (Gen. 2:7)

Jun mul chik man kujkowintaj jas kaqa'n waral, rumal ri kub'ij ri Ajawaxel waral. Qas q'alaj wi uwachil chi ri Ajawaxel che ri poqolaj xub'an wi ri achi. Sib'alaj kajamb'al rilik chi ri qakuerpil chapownoq kraj ruk' jolajuj o woqlajuj jastaq. Wa' we jastaq ri' k'o wa' chu'pam ri ulew. Ri achi qas che ri poqolaj rech ri xb'an wi. Chi qastzij, chi kuya' kel wa' ri jastaq ri' che ri qa kwerpo, xuquje' kutas rib' ri jas taq ri kojom che qab'anik. K'o jun mul chi wa' jastaq ri' ri kojom chqe k'o jun räjlil xa jub'ij ma 24.00, xane' kab'ixik chi tajin käpaqik ri räjlil. Xane' qas are wa' ri qajil, rumal chi qas q'alajinik chi che ri ulew xujb'an wi.

Xa k'u ne' ri qas xa' ulew wi. Qas ri chapowinoq, xa ulew xa je ri' chi katzalij chupam ri ulew, are k'u ri ruxlab'al katzalij ruk' ri Ajawaxel. ¿Jas che? Rumal chi ri Ajawaxel xuxut'uj pa utzam ri uxlab'al re k'aslemal, xa je' ri' ri achi xux jun winaq ruk' k'aslemal. Qila' k'am pe, ¿Jas k'a ri' ri xuxut'uj ri Ajawaxel? Xuxut'uj ri uxlab'al re k'aslemal rix yo'w ri uk'aslemal ri q'alaj wi uwachil, k'aslemal ri chapowinaq ronojel ri

uk'alemal ajuwachulew, xuquje' k'aslemal ri ajchikalil. Pa jun tzij chik, ri achi kok che jun kajamb'alaj rech ch'ab'en rix B'anow'ik. K'o ukwinem che ri Dios, xuquje' kariqtaj chupam ri uwinaqil ri Ajawaxel. Are k'u wa' k'änow jule' che ri achi chikiwach konojel ri nik'yaj jastaq chik ri eb'anom ri keriqtaj cho ri uwachulew ri rech ri Ajawaxel. Ne' qastzij keriqtaj ri anjelib', xane' kojo' ampe alaq chi xa jub'iq ri qeta'm chikij ri e are'. Ronojel jastaq ri man qas q'alaj taj ri kub'ij ri ub'inam evolucion, xuquje' ri evolucion ri kukoj Dios, man kekowin taj jas kakib'ij chirij ri utzij ri ajwinaq, man kekowin taj jas kakib'ij chirij ri uchomanik ri aj winaq, xuquje' ne' ri uwinajil ri aj winaq. Are wa' ri oxib' jasech ri' ri man kakowin taj ri evolucion jas kub'ij chirij. Jun kakowinik kuk'am ri ub'aqil jun winaq kujunumaj ruk' ri ub'aqil jun awaj ri xaq jub'iq man kujunumataj ruk' ri rech ri winaq, xuquje' karil jun chi xaq jub'iq ma junumatajik. Pune' je' ri', kib'im k'ut chi k'o jun nim ujalb'em chikixo'l. Xane' we keqeye'j na jub'iq we ne' k'o jub'iq ri xaq junam wi ruk' rumal chi ri Ajawaxel xa pa jun tyempeyil xe'ub'ano xuquje' xa pa jun k'olib'al xeb'uya wi, xuquje' kaqab'ij che ri kachoch xaq junam. Ri keb' chi'ch' ri Ford xuquje' ri Chevrolet e k'o jujun taq jastaq che ri kij ri xaq ejunam wi. Utz ne' we man kaqab'ij tä che ri ajk'inel rech ri Ford o che ne' ri General Motors, rumal chi kub'ij ri' che chi k'o jun nim ujalb'em chikixo'l ri e keb' ch'ich' ri'. Pune' je' ri', ri kij k'o jun jasech wa' ri chapowinoq puwi ri kijej' llant, xuquje' jujun llant ri' pataq uxukut, xuquje' ri kij ri ch'ich' ri' e keb' eketekaq. Ri e keb' keturtub' ri' chupam ri b'e a las 5 b'enaq q'ij, xa je ri' chi rajawaxik keb'an kib'anik ri', xuquje' ri e keb' rajawaxik ri' ri ki motor. Qab'ij k'ut chi ri e keb' xaq e junab', pune' je' ri' man qas tä e junam.

Kämik k'ut qilam pe, ri achi xuquje' ri awajib' k'o jujun chke ri xaq e junam, xak'u ne' ri achi are' jun jasech ri b'anom ri man kajunumataj tä wi. Ri Ajawaxel xuxut'uj ri rixlab' re k'aslemal putzam ri achi, xa je' ri' ri achi xopam jun anima'aj ri k'o uk'aslemal. Sib'alaj nimaq xuquje' kajamb'al ri uchak ri Ajawaxel, Xuquje' wa' we ri' rajawaxik ma sachan chqe. Chujchoman k'ampe chirij chik ri k'olib'al rix k'uji' wi ri achi. Ri Gen. 2:8 je' wa' kub'ij:

8 Ri Ajawaxel ub'anom jun k'olib'al ri xub'inaj Eden, ri k'o pri eleb'al q'ij, chla k'u xuya' wi ri achi ri ub'anom. (Gen. 2:8)

Man kujkowin taj k'äqab'ij chech alaq qas jawije' chi' xk'uji' wi ri Eden. Xane' qeta'm chixk'uji' chupam ri lyanik ri k'o chuxo'l ri keb' b'inel ja' ri kib'inam Tigris xuquje' ri Éufrates. Wene' xk'uji' chupam ronojel ri lyanik. Ri lyanik ri' are jun k'olib'al ri sib'alaj kawuchinik k'a chuxe' uloq,

xujuje' kämik ri'. Are jun k'olib'al wa' ri sib'alaj kuya' uwach xujuje' sib'alaj rax, k'ojun mul xtik ixim kinaq choch. Xaq kayak ri uwach rumal chi xaq kak'iy utukel man rajawik tä chak che. Qachomaj uj chi wa' we k'olb'al ri' kux na uk'ux ri uwachulew. Kub'ij ri Gen. 2:9 qilam pe:

9 Tek'u ri' ri Ajawaxel xub'ano chi kak'iy uloq ronojel uwach che'; sib'alaj e jelik xujuje' kakiya' kiwach ri sib'alaj e ki'. chupam k'u wa' we Eden ri' k'o wi ri che' re k'aslemal, xujuje' ri che' ri rech reta'maxik ri ub'anik ri utzil xujuje' ri etzelal. (Gen. 2:9)

Are' che' taq wa' ri man kilitaj tä pajawije' chi ri káb'ix waral. K'o quq ri che re k'aslemal, xujuje' ri che rech reta'maxik ri ub'anik ri utzil xujuje' ri etzelal. Man kujkowin tä che ub'ixik k'ya jastaq chkij taq wa' we che' ri', rumal chi qastzij man keriqtaj tä chi kämik. Esam chupam ri uwachulew. Xane' k'o ronojel uwach che' chupam, xujuje' kaqilo chi k'o ki' taq che chupam xaq xuwi ri kilik, xujuje' utz katijowik. K'o jelik chike, xujuje' k'o ri jun lad chik ri e utz taq ketijik. Jas k'o aretaq kok jun chupam ri kak'ix wi ronojel uwach jastaq re che, aretaq ri carpintero kub'ij che jun wa' we jun mexa sib'alaj je' rilik, man xaq xut tä k'ut man k'ax tä uk'amik b'ik xane' k'o upatan. Xa je' ri', ri che' ri xeriqtaj chupam ri Eden ojer e sib'alaj e je'l kilik, xujuje' sib'alaj k'o kipatan. Kaqaya' kan xaq waral che we joq'otaj ri' chupam k'u ri jun qa chak chik, kaqak'is ri qatijonik chirij ri cap. 2 rech ri wuj Génesis. Te b'achupam ri jun qa program chik, ;Are b'a ri Ajawaxel kayo'w ri nimaq tewchinik puwi' alaq are wa' ri jun q'aq'alaj qach'awem!